

Over de rol van cultuurcentra in het kunstenlandschap

VVC-bijdrage aan de hoorzitting Commissie Cultuur over de Strategische Visienota Kunsten

23 april 2015

De Visienota Kunsten van minister Gatz waardeert de cultuur- en gemeenschapscentra als fijnmazig netwerk van gespreide infrastructuur voor cultuur in brede zin, maar ook voor de kunsten in het bijzonder. Nooit eerder werd dit partnerschap zo sterk in de verf gezet en erkend. Alleen al daarom apprecieert de VVC deze allereerste strategische visienota.

De vraag voor de toekomst is hoe we gestalte geven aan de **gedeelde verantwoordelijkheid** voor een optimaal kunstenklimaat in al zijn facetten en in een veranderende samenleving. Dan gaat het over de waardeketen reflectie - productie – presentatie – participatie – reflectie. Over de drie-eenheid maker – spreider – publiek. Over financiële draagkracht en beheermodellen. Over bestuurlijke contexten. Over maatschappelijk uitdagingen als superdiversiteit, armoede, uitsluiting, verjonging, vereenzaming, etc... Maar dan gaat het vooral ook over mensen, passies, confrontatie, verbeelding, verwondering, verbinding.

Cultuur- en gemeenschapscentra zijn een onmisbare schakel in het ecosysteem van de kunsten. Niet alleen omwille van hun infrastructuur. Met hun gezamenlijk minstens 20.000 m² aan podiumplanken en wel meer dan 65.000 zitplaatsen vormen ze dan wel het grootste podium van Vlaanderen, het gaat om veel meer dan een podium. Ze initiëren initiatieven in de stad, in de lokale gemeenschap, op straten en pleinen. Ze zijn een werking, een mindset en een kwaliteitslabel. Het gaat om presentatie, bemiddeling, toeleiding, processen, educatie, omkadering, nabijheid, ...

Met de voeten stevig verankerd in het lokale weefsel en de blik op het regionale werkterrein. Met het hart in het Vlaamse cultuurlandschap en het hoofd in internationale maatschappelijke uitdagingen. De handen uitreikend naar tal van partners en andere sectoren. Daar ligt de verbindingskracht van cultuurcentra.

Cultuurcentra staan de komende jaren voor deze uitdagingen: hoe nemen we onze regionale rol op? Hoe gaan we verder inzetten op een zeer brede cultuurspreiding, ook van bijvoorbeeld de duurdere dans- en theaterproducties die geproduceerd worden met Vlaamse subsidies? Hoe kunnen we kunstenaars de juiste omkadering bieden? Hoe zorgen we ervoor dat het publiek ook in de toekomst nabij kan proeven of intens genieten van kunst, maar ook deel kan uitmaken van artistieke processen en beleving? Hoe nemen we onze maatschappelijke rol op van educatie en bemiddeling t.e.m. de verbinding in het lokale weefsel, met welzijn, onderwijs, bedrijfsleven, het sociaal-culturele middenveld? Hoe blijven we als sector alert en geven we mee vorm aan maatschappelijke uitdagingen en het verbeelden van alternatieven voor de samenleving van vandaag en morgen?

We sluiten ons graag aan bij de nota van onze collega's van oKo en NICC, maar gaan in deze tekst even dieper in op de eigen specifieke plaats van cultuurcentra in het Vlaamse kunstenlandschap.

I. OVER SPREIDEN VAN KUNST

De visienota expliciteert de spreiding tot gedeelde verantwoordelijkheid, ook vanuit de productiezijde: *“Vanuit het nieuwe Kunstendecreet moeten initiatieven voldoende ruimte krijgen om te investeren in de spreiding van producties en moet er nauwer worden toegezien op spreidingsplannen van organisaties wanneer zij inzetten op productie. De beoordelingsprocedures moeten mee potentiële spreidingskansen of –problemen in overweging nemen.”*

Dit vertaalt zich, wat ons betreft, in de praktijk in duurzamere relaties tussen makers en spreiders, langere speelreeksen, betere inzicht en afstemming vooraf en tijdens het artistieke maakproces, verbindingen tussen makers, programmatoren en publiek, met lokale sociale weefsel.

Spreiding verwijst ook naar een ‘collectief’, van gelaagde netwerken van toonplekken, van omkaderende organisaties maar meer nog van cultuurprofessionals en kunstenaars/kunstenorganisaties die afspraken met elkaar maken. Een gedeelde verantwoordelijkheid van makers en spreiders!

1. Regionaal

Complementariteit in het aanbod – in publiekcommunicatie – publiekswerking. De regionale benadering vertrekt vanuit het perspectief van de gebruiker, de bezoeker, ...

Hoe kunnen we een interessant regionaal cultuurbeleid uitbouwen, met aandacht voor de verschillende functies en disciplines binnen de kunsten? Hoe komen we tot afspraken, gedeelde verantwoordelijkheid tussen lokale besturen en verschillende culturele actoren, kunstorganisaties, kunsteducatieve organisaties, sociaal-artistieke werkingen in een lokale én regionale context, om voor het publiek, de gebruiker, bezoeker, burger een zo veelzijdig mogelijk palet aan functies en disciplines te kunnen blijven garanderen? Hier kan een verdere ontwikkeling van intergemeentelijke samenwerkingen kansen bieden.

2. Discipline- of themagericht over Vlaanderen

Gezamenlijke afspraken (tournees en langere speelreeksen), duurzame relaties en engagementen tussen makers en organisatoren, ...

We moeten zorgen voor netwerken rond bepaalde niches, kunsttakken of thema’s zodat het brede palet aan functies en organisaties, cultuurprofessionals die zich hierop toeleggen, met elkaar in verbinding staan om elkaar te voeden en te verrijken. Bvb. een netwerk voor dans, een netwerk voor filmcultuur, muziek (klassiek, jazz, wereldmuziek,..), kunsteducatie, ... sectoroverschrijdend en functiedekkend.

3. Participatie

Mensen laten deelnemen aan kunst of cultuur is voor elk cultuurcentrum de belangrijkste opdracht. Voorstellingen worden omkaderd met inleidingen of nagesprekken. Workshops en interactieve, sociaal-artistieke projecten geven de mensen de kans actief te participeren. Het doelpubliek wordt zo breed mogelijk benaderd, om ook de niet-bezoeker van een cultuurcentrum over de drempel te halen. Hoe kan je samen met de kunstenaar of het gezelschap van een voorstelling een belevenis maken? Hoe kan je – ook voor minder evidente voorstellingen of kunstuitingen toch een breed publiek benaderen?

4. (Co-)productie

Steeds meer centra zijn vandaag co-producenten. Dit betekent: repetitieruimten en techniek ter beschikking stellen, een extra financieel duwtje in de rug geven (bewust hogere uitkoopsom betalen), opnames van DVD of CD's faciliteren, ... meestal voor een eenvoudige 'return': de première vindt plaats in het cc. Soms zijn cc's zelfs producent, daar waar een behoefte leeft en waar geen andere kunstinstelling of -organisatie die rol opneemt.

(Co-)productie is nooit het eerste doel van een cultuurcentrum of gemeenschapscentrum. Het is bovendien ook niet de bedoeling dat een CC een permanente rol als producent opneemt. Ze kan wel faciliterend of initiërend optreden, vanuit een vraag of nood die leeft bij kunstenaars of bij het publiek, als 'opstap', instroom of doorstroom. **Het CC wordt zo een tijdelijke incubator van wat opborrelt aan artistieke kwaliteit en noodzaak en elders geen plek vindt.**

5. Beeldende kunsten, film, schoolvoorstellingen

Nog even bijzondere aandacht voor deze items:

Beeldende kunst

Wat beeldende kunsten betreft, zijn er nog heel wat groeikansen en uitdagingen in presentatie- en creatieplekken binnen het lokaal cultuurbeleid, cultuur- en gemeenschapscentra. Cruciaal is dat centra zich niet laten inperken door hun eigen infrastructuur maar mee op zoek gaan naar alternatieve locaties en publieke ruimte. Langetermijnrelaties met kunstenaars, artists in residence- formules, logistieke, organisatorische en promotionele ondersteuning kunnen voor beeldend kunstenaars een belangrijke duw in de rug geven. Eveneens, en misschien zelfs nog belangrijker, zijn goede afspraken en samenwerking met andere spelers en kunstorganisaties binnen de regio nodig vanuit een functionele benadering (ontwikkeling en creatie, presentatie, participatie,...)

Film – audiovisueel:

Een 10-tal cultuurcentra investeerden de afgelopen 3 jaar in de aankoop van een digitale filmprojector om een volwaardige (alternatieve en Vlaamse) filmprogrammatie te kunnen blijven garanderen, vooral in regio's waar er geen arthouse cinema is of geen bioscoop die deze rol opneemt. Hier kan tussen cultuurcentra en het Vlaams Audiovisueel Fonds overlegd worden om voor het aanbod van de betere film tot een betere spreiding over Vlaanderen te komen.

Educatie

Heel veel kinderen zetten hun eerste kunststapjes in een cultuurcentrum. Naast de magie van kindertheater in een echte schouwburg (een eerste indruk die voor veel kinderen onvergetelijk zal blijken te zijn), zijn schoolvoorstellingen vandaag veel meer dan een bezoekje aan het centrum. Door het gebruik van lesmappen, door het inzetten van digitale instrumenten leren kinderen over kunst en cultuur. De cultuurcentra bieden al tientallen jaren het podium aan kinder- en jeugdtheatergezelschappen. Ook hier is werk aan de winkel om tot meer overleg te komen, dit eveneens met het steunpunt Locus die kan zorgen voor een digitale ondersteuning bij de voorbereiding van de voorstellingen.

II. OVER DE MAATSCHAPPELIJKE ROL VAN CULTUURCENTRA BINNEN DE KUNSTEN

Cultuur- en gemeenschapscentra staan midden in het lokale of regionale leven van een gemeente of stad. Ze ondersteunen de lokale harmonieën en toneelverenigingen, gaan op zoek naar jong talent, en helpen creatieve, innovatieve ideeën te laten groeien.

Maar een cultuurcentrum kan vandaag ook niet blind zijn voor een sterk veranderend Vlaanderen. Een cultuurcentrum is er voor alle bewoners van een stad, en wordt hierbij geconfronteerd met kans armoede, een sterke vergrijzing, een multiculturele bevolking, ...

Als publieke instelling kan een centrum een voorbeeldfunctie opnemen als het gaat over energie-efficiëntie bij de exploratie van de gebouwen, een duurzaam aankoopbeleid, en zelfs een invloed hebben op de mobiliteit door bezoekers aan te moedigen om te voet of met de fiets naar de voorstelling te komen.

De rol die een centrum opneemt zal door de lokale invulling telkens anders zijn, en sterk verschillen van gemeente tot stad. Hier botsen we op een onderschat probleem. Doordat organisaties uit het kunstendecreet meestal werken vanuit de grootsteden of de grote centrumsteden, is er weinig aandacht voor wat in landelijke gebieden en/of gemeenten leeft.

Anderzijds komen maatschappelijke uitdagingen (zie vb. vergrijzing, verkleuring), die in Brussel, Antwerpen of Gent al aan de orde van de dag zijn, opgepikt worden door kunstencentra of kunstgezelschappen pas later boven water in de kleinere gemeenten. Ook hier kan door een wisselwerkingen tussen kunstencentra, kunstorganisaties en de cultuurcentra tot een beter begrip gekomen worden, of tot uitwisseling van de bestaande expertise om de gestelde uitdagingen aan te pakken.

III. OVER DE NOOD AAN AANSPREEKPUNT, ONDERSTEUNING EN SECTOROVERLEG

Laten we eindigen met hoe we begonnen zijn. Laten we de minister nogmaals bedanken om in zijn nota een prominente plaats te voorzien voor de cultuur- en gemeenschapscentra.

Uit wat voorafging is duidelijk geworden dat overleg noodzakelijk zal zijn om de uitdagingen aan te gaan. Het is belangrijk dat de Vereniging van Vlaamse cultuur- en gemeenschapscentra een spreekbuis kan blijven van dat fijnmazig netwerk. De VVC als gesprekspartner, bemiddelaar, aanspreekpunt en stem van cultuur- en gemeenschapscentra.

De vraag die voorlag is hoe we gestalte geven aan de **gedeelde verantwoordelijkheid** voor een optimaal kunsteklimaat in al zijn facetten en in een veranderende samenleving.

De spreidingsproblematiek is niet nieuw, maar een oud zeer in het kunstenlandschap. We hebben die noodzaak om samen op zoek te gaan naar een oplossing aan de hand van 5 punten geïllustreerd, nl. de regionale spreiding, de ontwikkeling van discipline gebonden overleg, de participatie van bezoekers en niet-bezoekers, het cultuurcentrum als (co-)producent, en de soms onterecht onderbelichte rol die cultuurcentra spelen wat betreft beeldende kunsten, de betere film, en kunsteducatie.

We bespraken ook de culturele en maatschappelijke uitdagingen waarmee cultuur- en gemeenschapscentra geconfronteerd worden. Ook deze uitdagingen zijn grotendeels dezelfde als die waarmee kunsthuisen en -organisaties mee geconfronteerd worden.

Nood aan horizontaal overleg:

- Uitbouwen van netwerken met andere domeinen, sectoren, steunpunten, belangenbehartigers;
- het verder uitbouwen van intergemeentelijke culturele samenwerkingsverbanden

Nood aan verticaal overleg:

- tussen het Vlaamse en lokale niveau: doorsijpelen van Vlaamse culturele of maatschappelijke ambities naar het lokale, of omgekeerd lokale noden of realiteiten die het Vlaamse beleid kunnen voeden
- tussen de groot- of centrumsteden en de kleinere gemeenten: het delen van expertise en kennis om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken.

De Vereniging van Vlaamse Cultuur- en gemeenschapscentra wil de rol van intermediaire organisatie op zich nemen. Ze werkt nu immers reeds intens samen met oKo (het Alliaris platform), bewijs hiervan is onze gezamenlijke nota.

De VVC is vanzelfsprekend bereid om deel te nemen aan het initiatief van de minister om in een stuurgroep de spreidingsuitdagingen aan te pakken. We zijn ook de commissie cultuur enorm dankbaar voor de uitnodiging op deze hoorzitting. VVC gaat graag constructief in dialoog met Vlaamse én lokale beleidsmakers.

Voor VVC,

Evi Gillard en Dirk Cornelis